

REMISSYTTRANDE

2025-02-25

Dnr 0971/24

Er referens: S2024/02012

Socialdepartementet

103 33 Stockholm

DS 2024:30 En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade betänkande på remiss och framför följande.

I direktiven till utredningen anges att socialnämnden behöver förfoga över flera verktyg för att kunna gripa in tidigt gentemot barn och unga och deras vårdnadshavare för att bryta en negativ utveckling, även i situationer då samtycke saknas. Som modell hänvisas till den möjlighet som finns i Danmark och Norge att besluta om öppna insatser utan samtycke. Det förslag utredningen lämnar är att det ska införas en ny lag (LIV) om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas.

Brås bedömning

Brå delar utredningens bedömning att tidiga insatser är det bästa sättet att förebygga att barn dras in i kriminalitet. Men då måste det vara verksamma insatser som riktas till rätt barn. Att de insatser som beslutas har förutsättningar att ge goda effekter är särskilt viktigt om de ska genomföras med tvång. Enligt Brås mening visar inte utredningen tillräckligt tydligt att den föreslagna tvångslagstiftningen skulle få positiva effekter och avstyrker därför förslaget.

I direktiven anges att utredningen ska lämna förslag till en modell liknande den som finns i Danmark med så kallade föräldraförelägganden och barn- och ungdomsförelägganden. Mot den bakgrunden redovisar utredningen resultat från en dansk uppföljning av systemet. Den visar att det fattades knappt 50 beslut om föräldraförelägganden år 2021 och 9 beslut om barn- och ungdomsföreläggande. I studien gick man igenom 18 av besluten om föräldraförelägganden och såg att besluten främst fattades när det fanns samarbetsproblem mellan föräldrar och socialtjänst och vid hög skolfrånvaro. Genomgången visade att kommunerna i flera fall gjort felaktiga bedömningar av målgruppen. De felaktiga besluten gällde till exempel föräldraföreläggande trots att vårdnadshavare hade psykiska problem eller på annat sätt saknade tillräckliga resurser för att kunna ta sitt ansvar. I den del av studien som handlar om genomgångna beslut redovisas inga exempel på framgångsrika förelägganden och sådana exempel ges inte i studien i övrigt heller. Det som istället nämns är vad som uppfattas som en förutsättning för att föräldraföreläggande ska fungera, bland annat att föräldrarna har insikt om sina problem. Det gör det svårt att få en bild av hur de beslut som fattats i Danmark och som man hänvisar till faktiskt har fungerat.

Utredningen har också inhämtat synpunkter på förslaget från bland annat barn och representanter för kommuner. Där nämns situationer då tvång uppfattas som något som kanske skulle kunna vara verkningsfullt. Men de synpunkter som samlats in tycks till stor del snarare vara negativa än positiva till de bärande inslagen i den föreslagna lagen.

Därtill kommer att de föreslagna kriterierna för att få tillgripa tvångsåtgärder är alltför vagt utformade. Det gäller till exempel begreppen "risk", "konkreta omständigheter" och "nödvändiga" insatser, som används men inte närmare förklaras. Med så vaga begrepp riskerar den nya tvångslagen att tillämpas på ett rättsosäkert sätt, med olika tolkningar i olika kommuner.

Det som utredningen i första hand anger som motiv till förslaget är att "*genom tidiga insatser kan möjligheterna att förebygga kriminalitet öka och vård enligt LVU kan förhindras*". Brå ifrågasätter inte denna grundsyn och synsättet genomsyrar också den nya socialtjänstlagen. Problemet är dock att det kan vara svårt att *tidigt* avgöra vilka barn som är i behov av insatser från samhällets sida och vilka barn som har problem som försvagas eller försvinner utan särskilda samhällsinsatser när barnets mognad ökar. Det finns inte heller så mycket forskning om vilken konkret insats som är effektiv för vilket barn. Därtill är det osäkert vilken inverkan som *tvång* mot föräldrarna och barnet överhuvudtaget kan ha på effekterna av öppna insatser.

Utredningen lyfter själv fram ett antal möjliga nackdelar med förslaget. Den tar upp att det riskerar att försätta barn i lojalitetskonflikter, skuldbeläggande och utsatthet för såväl fysiskt som psykiskt våld. De riskerna kan vara särskilt stora för barn som lever i en hederskontext. Den tar också upp att det riskerar att medföra att komplexa problem hos barnet och dess miljö kan komma att förenklas och inte uppmärksammas. Enligt Brås mening är detta allvarliga risker som talar emot förslaget. Detta särskilt med hänsyn till att det finns forskning som visar att insatser från socialtjänstens sida inte med nödvändighet ger positiva effekter utan även kan göra direkt skada, till exempel vara stämplande.

Brå delar istället den bedömning som de flesta som hörts i utredningen framfört, nämligen att förtroende och tillit mellan socialtjänsten och vårdnadshavarna är en förutsättning för att socialtjänsten ska kunna hjälpa barnet, och det är svårt att förena med vårdnadshavarna ska tvingas till åtgärder.

Ett ny lag som bygger på öppna insatser med tvång istället för frivillighet kan riskera att generellt sett skada förtroendet och tilliten för socialtjänsten bland de grupper som socialtjänsten har störst behov av att ha en bra kontakt med för att nå fram med hjälpinsatser. Brås argument mot förslaget ligger i linje med vad som framfördes i myndighetens remissvar rörande ungdomskriminalitetsnämnder.

Det finns därutöver skäl att nämna något som också tas upp i utredningen, nämligen att det kan ta tid och ansträngning att skapa motivation och förtroende för socialtjänsten bland vårdnadshavare med barn i riskzon och det kräver också hög kompetens. Brå vill understryka att ett sådant arbetssätt förutsätter att socialtjänsten förfogar över tillräckliga resurser. Det kan inte uteslutas att det finns en risk att kommunpolitiker kan komma att förorda tvångsinsatser mot professionens önskan, om att de tror att man på det sättet kan spara tid och pengar.

Förordnande om tillfällig föräldrapenning

Brå stöder förslaget att föräldrar ska få rätt till tillfällig föräldrapenning vid deltagande i insatser i öppna former.

Detta yttrande avges av tf. generaldirektör Jonas Trolle efter föredragning av forsknings- och utredningsrådet Stina Holmberg.

Jonas Trolle

Stina Holmberg